„PRIETENII FALȘI” AI TRADUCĂTORULUI LA NIVEL DE LIMBAJ SPECIALIZAT AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

CZU: 81`276.6:378=03.111=135.1 DOI: 10.5281/zenodo.6523518

Victoria SOLOVEI
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-8914-7938

Traducerea specializată reprezintă în prezent o condiție sine-qua-non a comunicării specializate la nivel interlingvistic. În acest context, este important ca deciziile traducătorului în soluționarea anumitor dificutăți de traducere să nu afecteze valoarea semantică a textului-țintă și să nu distorsioneze înțelegerea acestuia. În articolul de față analizăm din punct de vedere lexico-semantic și traductologic o serie de termeni din domeniul învățământului superior în limba engleză și română, care se încadrează în categoria „prietenilor falși” ai traducătorului.

Cuvinte-cheie: *„prieteni falşi” ai traducătorului, traducere specializată, dificultate de traducere, concept, termen, limbă-sursă, limbă-țintă.*

”FALSE FRIENDS” OF THE TRANSLATOR WITHIN HIGHER EDUCATION SPECIALIZED LANGUAGE

Specialised translation is an indispensable condition for interlinguistic specialised communication. In this context, it is essential that the translator’s decisions in solving any translation difficulties do not affect the semantic value of the target text and do not distort its comprehension. The current article presents the lexico-semantic and translation analysis of some higher education terms, in English and Romanian, that fall under the category of translator’s false friends.

Keywords*: translator’s false friends, specialised translation, translation difficulty, concept, term, source language, target language.*

Introducere

În prezent, într-o lume interconectată sub diverse aspecte (politic, economic, științific, cultural, social), diseminarea informațiilor din domeniile specializate și realizarea comunicării specializate se realizează esențialmente prin traducerile specializate. R. Kocourek afirmă că traducerea unui text specializat reprezintă o formă lingvistică de înțelegere a acestuia [1, p.180-183]. Cu siguranță, aspectul terminologic al unui text specializat reprezintă pivotul traducerii specializate, întrucât prin termeni se asigură accesul la informațiile din limba-sursă, iar utilizarea termenilor corespondenți în limba-țintă asigură echivalența denotativă, esențială în cadrul comunicării specializate. Profesorul Ludmila Zbanț subliniază importanța abordărilor lingvistice și socioterminologice în identificarea corespondențelor interlingvistice ale termenilor: ”À présent les terminologues (comme d’ailleurs les traducteurs qui font recours largement aux différents langages spécialisés dans leur activité professionnelle), sont toujours sensés de s’orienter vers le contexte situationnel qui a un impacte directe sur le choix des unités terminologiques en vue de la construction adéquate du message dans la communication spécialisée monolingue ou lors de la traduction” [2, p.110]. Cercetătoarea atrage atenția asupra situațiilor când doi sau mai mulți termeni prezintă forme asemănătoare, însă definițiile acestora vizează noțiuni diferite sau parțial diferite în limbile sursă și țintă, creându-se astfel riscul unor interpretări false și, respectiv, al unor traduceri precare [ibidem, p.110]. În temeiul celor menționate mai sus, în prezentul articol ne propunem drept să abordăm problema “prietenilor falși” ai traducătorului la nivel de limbaj specializat al învățământului superior. Vom realiza o analiză descriptiv-calitativă a diferențelor de ordin conceptual a termenilor educaționali care prezintă formele asemănătoare în limba engleză și limba

română și vom prezenta tehnicile de traducere aplicate în depășirea acestei dificultăți de traducere. Materialul empiric analizat a fost selectat dintr-un corpus lingvistic paralel care conține texte specializate în limba engleză (rapoarte, studii), publicate pe site-ul Comisiei Europene și traducerea oficială a acestora în limba română. Tematica comună a textelor este internaționalizarea învățământului superior și convergența politicilor educaționale la nivel european.

"Prietenii falși" – o provocare în cadrul traducerii specializate din domeniul învățământului superior

Conceptul de prieteni perfizi ai traducătorului este menționat pentru prima data în lucrarea lui Maxime Koessler și Jules Derocquigny - *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)*. Cartea conține analiza a 1200 de cuvinte în limba engleză a căror formă coincide cu cuvintele în limba franceză, dar al căror sens diferă [3]. În spațiul românesc subiectul este abordat de mai mulți cercetători, printre care Georgiana Lungu-Badea, Iraida Condrea, Victoria Ungureanu, Imola Katalina Nagy. Conceptul este denumit prin termeni precum: prieteni perfizi, prieteni falși, analogii false, omonime interlingvistice, omonime bilingve, false echivalente [4, p.23; 5, p.61; 6, p.157; 7, p. 36-37] și indică asupra perechilor de cuvinte care având "rădăcină comună în cele două limbi şi fiind, de obicei, din acelaşi izvor, diferă în ceea ce priveşte conţinutul semantic" [6, p. 157]. Cauzele apariției acestor fenomene la nivel interlingvistic țin de evoluția semantică diferită a lexemelor în cele două idiomuri. Andrei Bantaș sugerează că termenii care au forme lingvistice asemănătoare, dar care desemnează concepte diferite/parțial diferite în limbile engleză și română reprezintă o provocare pentru traducerea specializată din domeniul educațional. Traducătorul trebuie să aplice tehnici și strategii care să accesibilizeze conceptul pentru publicul-țintă, ținând cont de contextul sociocultural în care a fost produs textul-sursă și în care este direcționat textul-țintă. De asemenea, este important factorul pragmatic, adică tipul de locutori cărora li se adresează textul-țintă, gradul lor de cunoaștere a realităților din limba/cultura-sursă exprimate la nivel terminologic.

Un termen care ilustrează concludent diferențe de ordin conceptual în sistemul terminologic educațional în limba engleză și în limba română este *college/colegiu*. Deși termenii au un etimon latin comun – *collegium*, aceștia desemnează realități diferite de la o cultură la alta. Atât *college*, cât și *colegiu* au un element noțional comun – *instituție de învățământ*, însă dacă în culturile anglofone *college* este o instituție de învățământ superior care vizează primul nivel de studii după absolvirea învățământului obligatoriu, în spațiul românesc acest termen desemnează, de obicei, o instituție de învățământ profesional tehnic. În *Oxford Dictionary of Education* termenul *college* înregistrează trei sensuri: „1. termen generic care reprezintă instituțiile ce asigură studii postobligatorii; 2. subdiviziune a universității care poate avea autonomie sau poate activa într-un mod similar cu aceasta; 3. termen colocvial care desemnează în Scoția învățământul superior" [8]. Consultând lexemul în dicționarul general [9], identificăm sensul generic de *instituție de învățământ superior sau de învățământ profesional tehnic* și specificări ale nuanțelor semantice în funcție de spațiul cultural și geografic. Astfel, în Regatul Unit, termenul poate desemna o instituție privată de învățământ secundar, iar în SUA – un tip de universitate care oferă programe educaționale la nivel de licență. În limba română lexemul *colegiu* înregistrează în DEX 2009 mai multe sensuri, însă sensul care ține de domeniul educațional este „instituție de învățământ mediu sau superior, cu internat, în unele state" [10]. Se face referire, așadar, nu doar la realitatea din spațiul românesc, în acest fel utilizatorul este atenționat de diversitatea elementelor noționale pe care cuvântul le poate desemna în funcție de spațiul geografic și cultural. În DAN 2015 definiția, în schimb, reflectă

specificul termenului anume pentru realitățile din România, unde *colegiu* reprezintă o instituție de învățământ secundar superior care s-a manifestat printr-o îndelungată activitate educațională și performanțe profesionale [11]. Colegiile din România pot fi teoretice sau profesionale [12]. În Republica Moldova acest termen trimite la conceptul de instituție de învățământ profesional tehnic postsecundar. Realitățile extralingvistice din fiecare țară impun o diferențiere clară a conceptelor la care poate trimite acest termen, chiar dacă forma acestuia are statut de internaționalism în mai multe limbi (*college* (en), *collège* (fr), *colegiu* (ro), *колледж* (ru). Așadar, între conceptele desemnate de termenii *college* și *colegiu* se stabilește o relație de cohiponimie în baza trăsăturii noționale *tip de instituție de învățământ*, celelalte trăsături fiind diferite în funcție de contextul sociocultural. În mod schematic, vom reprezenta această relație în felul următor:

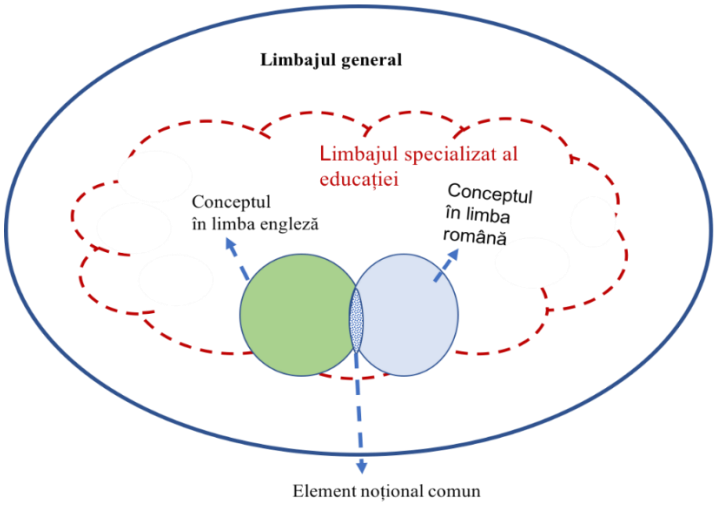

Fig.1. *Relația de cohiponimie stabilită între conceptele desemnate de termeni englezi și românești cu forme similare*
Sursa: *elaborată de autor (V.S.)*

Întrucât conceptele se află în relație de cohiponimie, în mod normal, nu ar putea fi considerați drept termeni echivalenți. Totuși, în corpusul analizat am identificat traducerea termenului englez *college* prin păstrarea aceleiași forme lingvistice.

"(...) the response of our ***universities and colleges*** *to the challenges of the twenty-first century (...)"* [T1en, p. 65]	*„(...) modului în care* ***universităţile şi colegiile*** *răspund la provocările secolului al XXI-lea (...)"* [T1ro, p. 65]
"You have to be selected by your ***university or college*** *during your last year."* [T4en, p. 12]	*„Trebuie ca* ***universitatea sau colegiul*** *dumneavoastră să vă selecteze."* [T4ro, p. 12]

Așadar, traducătorii nu au considerat necesară explicitarea nuanțelor semantice ale termenului-sursă și au folosit termenul care are aceeași formă în limba română, dar care trimite la o altă realitate în spațiul lingvistic-cultural românesc. În funcție de gradul de informare a locutorului, această tehnică de traducere poate crea dificultăți în înțelegerea mesajului textului-sursă. În multe texte-sursă se optează pentru unitatea terminologică *university college*, pentru a nuanța conceptul la care se face referire (instituție de învățământ superior), astfel în română prin traducere apare sintagma terminologică *colegiu universitar:*

"A PhD student, researcher or teacher can also be invited by a ***university or university college*** *for a study or research visit of two*	*„Un doctorand, un cercetător sau un cadru didactic pot fi de asemenea invitaţi de o* ***universitate sau de un colegiu universitar*** *să*

weeks to one month." [T2en, p. 10]	*participe la o vizită de studiu sau de cercetare, pe o perioadă cuprinsă între două săptămâni și o lună."* [T2ro, p. 10]

Chiar dacă în spațiul educațional românesc nu avem o astfel de realitate, considerăm că unitatea terminologică este mai transparentă din punct de vedere semantic, deoarece este lexicalizat elementul noțional ce vizează apartenența instituției respective la învățământul universitar. De asemenea, această unitate ar fi o traducere adecvată și în cazul termenului mai general *college*, atunci când în limba și cultura-țintă elementul noțional de apartenență la învățământul superior este implicit.

Alți termeni care au forme asemănătoare, dar desemnează concepte parțial diferite sunt *bursary* și *bursă*. În engleză termenul provine de la etimonul latin *bursaria,* care desemna o *gentuță, un portmoneu*. În limba română lexemul este introdus prin filieră franceză – *bourse*, însă în franceză lexemul, de asemenea, provine de la etimonul latin. Astfel se explică forma lingvistică asemănătoare a celor doi termeni. Deși în limbajul educațional termenii desemnează unele elemente noționale comune, și anume *sumă de bani acordată de stat celui ce învață*, totuși în limba română conceptul la care trimite termenul este mult mai larg, întrucât *bursă* este un hiperonim pentru toate tipurile de alocații bănești primite de elevi/studenți/cercetători. Definiția înregistrată în DEX 2009 este: „alocație bănească (lunară) acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student, pentru a-și acoperi cheltuielile de întreținere în timpul studiilor ori unor cercetători, cadre didactice etc. pentru specializare sau perfecționare; întreținere gratuită acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student; stipendiu" [10]. În limba engleză, termenul *bursary* este în relație de hiponimie cu *scholarship*, reprezentând o alocație de bani oferită studenților care nu au posibilitatea să acopere costurile pentru studii. Definițiile identificate în mai multe dicționare explicative, dar și pe site-urile specializate, pun accentul în mod clar pe acest element notional. Astfel, Oxford dictionary indică: „a grant, especially one awarded to someone to enable them to study at university or college" [9]; Merriam-Webster: „a monetary grant to a needy student; difference between net bursary is distributed on the basis of financial needs of the students. In order to apply for a bursary you have to provide a financial disclosure form" [13]. Așadar, un echivalent funcțional pentru acest termen ar fi *bursă socială*, definit pe *lex.justice.md* drept „alocația bănească oferită studenților și elevilor la cerere, în funcţie de situaţia materială a candidatului" [14]. Atât în România, cât și în Republica Moldova sunt necesare acte justificative pentru obținerea acestei burse, elementul noțional respectiv fiind prezent și în termenul englezesc. Totuși, dacă *bursary* indică inclusiv semul de *acoperire a costurilor pentru studii*, atunci în spațiul românesc termenul *bursă* semnifică un suport financiar care însă nu acoperă în totalitate taxa de studii. În cadrul corpusului analizat am observat că s-a optat pentru generalizare, traducându-se un hiponim englezesc (*bursary*) prin hiperonimul românesc (*bursă*).

"EMA is being discontinued from September 2011. Instead, there will be a bursary scheme for the most vulbnerable 16- to 19-year-olds." [T1en, p. 103]	*„EMA este în lichidare din septembrie 2011. În locul acesteia, va exista o schemă de burse pentru cei mai vulnerabili din categoria 16-19 ani."* [T1ro, p. 104]

O altă pereche de termeni care au o formă lingvistică similară, dar care în funcție de context pot reprezenta concepte diferite sunt *professor* și *profesor*. În spațiul european, termenul englez definește cel mai înalt titlu pentru cadrele didactice din învățământul superior obținut în baza unei activități științifice prodigioase (Oxford Dictionary*:* „a university academic of the highest rank; the

holder of a university chair" [9]). În Glosarul european al educației, vol. 3, termenul *professor* (cu referire la Marea Britanie și Scoția**)** este explicat drept „gradul cel mai înalt pentru personalul didactic din universităţi şi din alte instituţii de învăţământ terţiar, unde se pregătesc studenţi cu vârsta peste 18 ani. Este un post de promovare pentru principal/senior lecturers, de recunoaştere a performanţelor acestora într-un domeniu particular al cercetării" [15]. În spațiul nord-american termenul face referire la un alt concept. Acesta este un hiperonim ce desemnează cadrele didactice care activează în învățământul universitar, iar in funcție de titlul academic, acestui hiperonim i se atașează un determinant (*assistant professor, associate professor* sau *full professor*) [16]. Așadar, echivalentul pentru *professor* în spațiul european este *full professor* în spațiul american. În limba română, conform DEX 2009, termenul *profesor* desemnează conceptul de cadru didactic într-o instituție de învățământ [10]. Prin urmare, termenul *profesor* nu poate fi considerat echivalent al termenului englez *professor*. Termenul echivalent românesc pentru *professor* (în spațiul european) este *profesor universitar*, definit în DAN 2015 ca „cel mai înalt grad didactic în învățământul superior" [11]. În Glosarul european al educației identificăm o definiție asemănătoare a acestui termen: „gradul cel mai înalt pentru personalul didactic din instituţii de învăţământ terţiar, unde se pregătesc studenţi cu vârsta peste 19 ani. Pentru numire sunt necesare următoarele condiţii: titlul de doctor, publicarea de articole originale şi nouă ani de practică pedagogică la nivel universitar" [17].

În cadrul corpusului analizat am observat cazuri când traducerea acestui termen este una eronată:

"For teaching staff common grades are, for example, ***professor****, lecturer and assistant lecturer."* [T1en, p. 60]	*„Pentru personalul didactic, funcţiile cele mai întâlnite sunt, de exemplu,* ***profesor****, conferenţiar şi asistent."* [T1ro, p. 60]
"Professors, associate professors and assistant professors are eligible for an unpaid leave." [T2 en, p. 11]	*„Conferenţiarii şi profesorii asistenţi sunt eligibili pentru un concediu fără plată."* [T2 ro, p. 11]

Din context este clar că termenul *professor* din textul-sursă indică gradul didactic, iar în română termenul corespondent care exprimă același conținut ideatic este *profesor universitar*. Întrucât termenul *professor* prezintă diferite nuanțe de sens în limba engleză din spațiul britanic și cel american, am identificat și situații când termenul este folosit în documentele europene cu sensul general specific pentru SUA, adică cel de cadru didactic de nivel universitar. În exemplul de mai jos traducătorul a sesizat acest fapt și a tradus adecvat termenul respectiv.

"Who can participate in the Erasmus+ programme? Individuals – students, trainees, apprentices, pupils, adult learners, young people, volunteers, ***professors****."* [T3en, p. 23]	„Cine poate participa la programul Erasmus+? *Persoanele fizice – studenți, stagiari, ucenici, elevi, cursanți adulți, tineri, voluntari,* ***cadre didactice universitare****."* [T3ro, p. 23]

În următorul exemplu observăm că termenul *professor* păstrează același sens de hiperonim, însă pentru nuanțarea semantică i-a fost atașat determinantul *university*:

"In Spain, legislation allows ***university professors*** *and researchers to enjoy a licencia de estudios (study leave)."* [T2en, p. 10]	*„În Spania, legislaţia permite* ***profesorilor universitari*** *şi cercetătorilor să beneficieze de licencia de estudios (concediu de studii)."* [T2ro, p. 10]

Așadar, traducătorul ar fi trebuit să opteze pentru un termen hiperonim și în limba română, spre exemplu, *cadru didactic universitar*. În schimb, s-a făcut o traducere literală care creează ambiguitate, or, termenul *profesor universitar* trimite la un concept mult mai restrâns decât *university professor*. Prin urmare, contextul este un factor-cheie pentru a decoda corect conținutul ideatic al termenilor, iar în traducere este important să se aplice tehnici care să nu creeze distorsiuni ale mesajului-sursă.

În următorul exemplu observăm că traducătorul a analizat contextul termenilor și a aplicat o tehnică clară de explicitare a conceptului la care trimite termenul *professor*, în momentul în care e pus în opoziție cu *teacher:*

"For projects relevant for the field of higher education, the main targets are: higher education students (short cycle, first, second or third cycle), ***higher education teachers and professors****."* [T3en, p. 23]	*„Pentru proiectele relevante în domeniul învățământului superior, grupurile-țintă principale sunt:* ***cadrele didactice de rang inferior și superior din învățământul superior****."* [T3ro, p. 23]

Din analiza definițiilor lexicografice și terminografice pentru perechile de termeni *bursary/bursă* și *professor/profesor* am observat că conceptele desemnate de termenii românești sunt mai largi decât cele desemnate de termenii englezi, relația stabilită fiind una de hiperonimie – hiponimie. În mod schematic, am putea reprezenta această relație în felul următor:

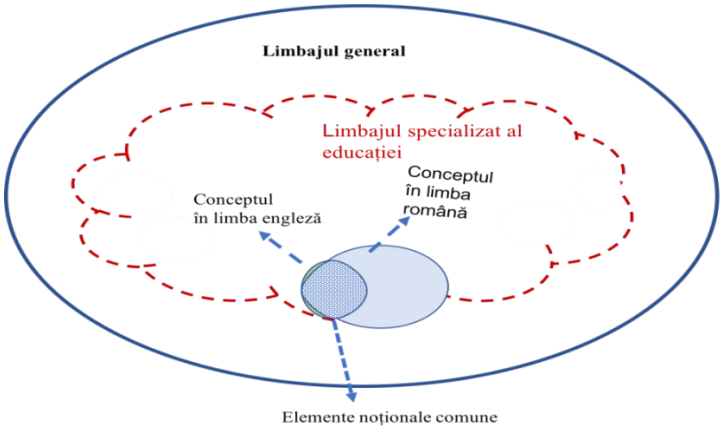

Fig. 2. *Relația de hiperonimie – hiponimie stabilită între conceptele desemnate de termeni englezi și românești cu forme similare*
Sursa: *elaborată de autor (V.S.)*

Concluzie

Așadar, prin folosirea acestor termeni ca termeni echivalenți se opacizează mult conținutul noțional al termenilor englezi, nefiind puse în valoare trăsăturile noționale relevante ale conceptului vizat. Într-un text specializat, asemenea pierderi duc la deteriorarea funcției referențiale a textului. Traducătorii trebuie să fie conștienți de faptul că forma lingvistică asemănătoare a termenilor-sursă și țintă nu este un garant al coincidenței conceptelor în cele două spații lingvo-culturale, dimpotrivă, se impune o analiză detaliată atât a sistemului conceptual, cât și a contextului discursiv al termenilor pentru a identifica corect conceptele la care trimit termenii-sursă și a opta pentru tehnicile cele mai reușite în traducerea acestora.

Referințe bibliografice:

1. KOCOUREK, Rostislav. *La langue française de la technique et de la science*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter, 1991. 327 p. ISBN 978-3870-9715-26.
2. ZBANȚ, Ludmila. L'enseignement de la terminologie spécialisée (tourisme) dans la formation des traducteurs. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe umanistice", 2014, nr.10 (80), p. 110-113. ISSN 1811-2668.
3. BAKER, Franz. Koessler et Derocquigny. Les faux Amis ou les Trahisons du vocabulaire Anglais. În: *Revue belge de Philologie et d'Histoire* , 1931, tome 10, fasc. 1-2, 1931. pp. 235-236. [Accesat 2.03.2022] Disponibil: https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1931_num_10_1_1347_t1_0235_0000_2
4. LUNGU-BADEA, Georgiana. Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria şi practica traducerii. Timişoara: Editura Universităţii de Vest, 2012. 221p. ISBN: 978–973–125–362–6.
5. CONDREA Irina. Traducerea din perspectivă semiotică. Chișinău: Cartdidact, 2006. 248p. ISBN 978-9975-937-58-0.
6. NAGY Imola Katalin. Introducere în traductologie sau noțiuni și concepte fundamentale în teoria și practica traducerii. Cluj-Napoca: Editura Scinetia, 2020. 372p. ISBN 978-606-975-040-7
7. UNGUREANU Victoria. Teoria traducerii. 2013. [Accesat 22.02.2022] Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/ bitstream/123456789/999/1/traducere.pdf.
8. WALLACE, Susan. *Oxford Dictionary of Education*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 9780199678393.
9. Oxford English Dictionary. Disponibil: https://www.oxforddictionaries.com/oed
10. *Dicţionar explicativ al limbii române*. Bucureşti: Academia Română, Univers Enciclopedic Gold, 2009. ISBN 978-606-92159-7-5.
11. MARCU, Florin. *Dicționar actualizat de neologisme*. București: Saeculum Vizual, 2015. ISBN 9789738455566.
12. Metodologia de acordare a titlului de Colegiu naţional/Colegiu unităţilor de învăţământ preuniversitar. [Accesat 5.07.2018]. Disponibil: https://legestart.ro/
13. Merriam-Webster Dictionary. Disponibil: https://www.merriam-webster.com/
14. Legea educației actualizată, 2020. [Accesat 25.01.2020]. Disponibil: legeaz.net
15. GRUNBERG, Laura, BUICĂ, Elisaveta. Glosar bilingv (roman-englez) de termeni pentru învățământul superior [Accesat 15.07.2017]. Disponibil: http://proiecte.aracis.ro
16. Professor and professorship: origins and history. [Accesat 7.07.2018] Disponibil: https://professors.leeds.ac.uk
17. *Glosar european al educației*. Vol. 3: *Personal didactic*. Bruxel: Eurydice, 2009. ISBN 2-87116-336-7.

SURSE PENTRU CORPUSUL PARALEL ÎN LIMBA ENGLEZĂ ȘI LIMBA ROMÂNĂ

[T1 en] EACEA; Eurydice; Eurostat, *Key Data on Education in Europe 2012,* Brussels: Eurydice, 2012, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-education-europe-2012_en (212 p.)
[T1 ro] EACEA; Eurydice; Eurostat*, Date cheie privind educaţia în Europa 2012,* Brussels: Eurydice, 2012, https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9e2d1009-d3bd-4d00-9feb-74cce4d5e990/language-ro (210 p.)

[T2 en] European Commission/EACEA/Eurydice, *Staff mobility in higher education*, Brussels: Eurydice, 2013, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/staff-mobility-higher-education-national-policies-and-programmes_en (19 p.)
[T2 ro] Comisia Europeană/EACEA/Eurydice, *Mobilitatea personalului din învățământul superior,* Brussels: Eurydice 2013, http://publications.europa.eu/resource/cellar/f262107d-7810-4eb6-8857-94cf77b3d43e.0006.01/DOC_1 (19 p.)
[T3 en] European Commission, *Erasmus + Programme guide, 2014*, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/programme-guide_en (accesat pe 20 martie 2017). (267 p.)

[T3 ro] Comisia Europeană, *Erasmus + Ghidul programului*, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/programme-guide_ro (accesat pe 20 martie 2016). (275 p.)
[T4 en] European Commission, *Erasmus+ A guide to European Union opportunities in education, training, youth and sport*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en. (48 p.) (accesat pe 15 martie 2017)
[T4 ro] Comisia Europeană, *Erasmus+ Un ghid privind oportunitățile oferite de Uniunea Europeană în domeniile educației, formării profesionale, tineretului și sportului,* Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_ro. (48 p.) (accesat pe 15 martie 2017)